

MIRCEA DUȚU

*Dreptul: între ipostaze teoretice și avatarurile
mondializării*

Law: between theoretical stances and the avatars of globalization

Lucrarea apare sub egida următoarelor foruri:

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul de Cercetări Juridice
„Andrei Rădulescu”

EDITURA UNIVERSUL
JURIDIC

MIRCEA DUTU

*Dreptul: între ipostaze teoretice
și avatarurile mondializării*

Editura Academiei Române

Universul Juridic

București
2014

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.** și **Editura Academiei Române**

Copyright © 2014, **S.C. Universul Juridic S.R.L.** și **Editura Academiei Române**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L. și **Editurii Academiei Române**

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al

S.C. Universul Juridic S.R.L. și **Editurii Academiei Române**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUȚU, MIRCEA

**Dreptul : între ipostaze teoretice și avatarurile
mondializării** / Mircea Duțu. - București : Editura Academiei
Române : Universul Juridic, 2014

ISBN 978-973-27-2496-5

ISBN 978-606-673-466-0

34

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5

050711, București, România

Tel: 021-318 81 06

Fax: 021-318 24 44

e-mail: edacad@ear.ro

www.ear.ro

EDITURA UNIVERSUL JURIDIC

REDACȚIE: tel./fax: 021.314.93.13

tel.: 0732.320.666

e-mail: redactie@universuljuridic.ro

DEPARTAMENTUL tel.: 021.314.93.15

DISTRIBUȚIE: fax: 021.314.93.16

e-mail: distributie@universuljuridic.ro

www.universuljuridic.ro

C.Z. pentru biblioteci mari:

C.Z. pentru biblioteci mici: 34

*Sistemul dreptului este domeniul libertății înfăptuite,
lumea spiritului produsă din el însuși,
ca o a doua natură.*

Hegel, *Principiile filosofiei dreptului*

O introducere necesară

Lucrarea de față, sub forma unui ansamblu de studii pe teme interdependente ori cel puțin conexe, se dorește, înainte de toate, pe de o parte, a corecta câteva nedreptăți care i se fac de mult Dreptului, ca domeniu de reflecție și cercetare științifică, iar pe de alta, a surprinde câteva reacții necesare și indispensabile ale dreptului român la efectele mondializării în curs.

I. Cu toate că analiza și studiul său au o istorie de peste 2000 de ani, iar la umbra lui protectoare s-au născut și afirmat alte domenii ale cunoașterii sociale, azi cu pretenții dominatoare, dreptului i se contestă încă, de unii, statutul de veritabilă știință, principala imputare vizând pretinsa lipsă a unei metode proprii de investigare și particularizare a domeniului cunoașterii juridice. O prejudecată întreținută mai ales din ignoranță și promovată adeseori interesat! Într-adevăr, caracterul plurivalent, plasticitatea și universalitatea dreptului ca reglementare a raporturilor sociale a provocat concluzii și percepții reducționiste, în sensul considerării lui ca o simplă practică socială orientată și încadrată și a limitării reflecției aferente la facila deslușire a semnificațiilor normelor constitutive, în vederea unei mai bune aplicări a lor. Fals și artificial! Așa cum vom arăta și demonstra și în paginile care urmează, o analiză științifică, nepărtinitoare și, cu îngăduința cuvenită, cu competența necesară, valorificând, totodată, de peste 6 decenii experiența unui Institut academic de cercetări, ne permite să punem oarecum lucrurile la punct și să oferim o imagine cât mai apropiată de datele autentice ale problemei. Concluzia astfel desprinsă, este limpede și optimistă. Făcând distincția necesară între dreptul pozitiv și analiza sa teoretică și luând în considerare disocierile de ordin și perspectivă conceptuale, dreptul (*lato-sensu!*) ne apare deopotrivă ca un exercițiu reflexiv și practică socială, inconfundabile și fundamentale ale societății post-moderne. El își demonstrează din plin cu metode și instrumente consacrate și unanim acceptate statutul plurivalent de doctrină, știință și jurisprudență. Doctrină ca rezultat al exegezei și sintezei teoretice a

masei reglementare, știință în virtutea analizei fenomenului juridic ca parte a fenomenului social, cu determinările, evoluțiile și consecințele aferente, iar jurisprudența ca fruct concludiv al aplicării normelor juridice de către magistratul profesionist și component al celei de-a treia puteri în stat. Analiza și abordarea teoretice au generat proliferarea disciplinelor având ca obiectiv investigarea fenomenului normativ juridic. Au apărut, se afirmă și, eventual, se practică și studiază astfel materii precum: filosofia dreptului, epistemologia dreptului, lingvistică juridică, enciclopedia dreptului, teoria dreptului, sociologia dreptului, logică juridică...

Desigur, conexe studiului ramurilor de drept propriu-zise cu un caracter preponderent tehnic și cu o abordare cvasiexegetică. Acestei problematici complexe și mereu actuale îi sunt consacrate o serie de studii cu caracter general, de sinteză și punere a problemei, în speranța că odată drumul definit, el va fi urmat deschis și consecvent.

O a doua nedreptate, și ea oarecum aici reparată și, în orice caz, demonstrată, se referă în continuarea celei precedente la clarificarea naturii și statutului cercetării (științifice) în domeniul dreptului. Redusă, de multe ori și timp îndelungat la simplă exegeză a unor texte oficiale, ea a devenit de multe decenii o investigație științifică puternic specializată, prezentându-se astăzi în mai multe ipostaze, aferentă celor de analiză/abordare teoretică, respectiv drept cercetare juridică (cu finalitate de doctrină), cercetare științifică în domeniul dreptului (în sensul larg de știință juridică), iar din perspectivă metodologică manifestându-se ca o cercetare științifică fundamentală sau una aplicativă (cercetare-dezvoltare) cu a naturii, de esență și regim juridico-administrativ diferite.

În fine, o a treia injustiție pentru Drept pe care nu putem decât să o denunțăm prin rândurile de mai jos, în speranța că timpurile singure o vor repara, privește statutul de consacrare și acreditare academică a dreptului ca știință.

Într-adevăr, fondată, în mare parte, ca for de exprimare, păstrare și afirmare a identității cultural-științifice naționale, de către juriști și dominată (cu o proporție de aproape 20%) de licențiați în drept, Academia Română s-a dovedit, cel puțin până acum, destul de reticentă în recunoașterea locului cuvenit științelor juridice în preocupările sale și consacrarea academică a reprezentanților săi. Speranța imediată,

rămâne mai degrabă, pe seama formulei forurilor academice de ramură, după experiența interbelică a Institutului (Academiei) de Științe Morale și Politice, întrezărindu-se acum perspectiva unei Academii de Științe Juridice.

II. Dreptul contemporan și odată cu el fațetele sale teoretice de abordare și manifestare cunosc prefaceri fundamentale, sub impulsul unor multitudini de factori, de natură socio-economică, tehnico-științifică ori de lucrare a sistemului juridic asupra lui însuși. Dintre aceștia, mondializarea produce un efect de convergență a celor două sisteme de drept dominante: cel de *common law* (anglo-saxon) și, respectiv cel de drept continental (romano-germanic), în favoarea primului, mai adaptat specificului pieței libere. Înțelegerea mersului actual al fenomenului juridic presupune astfel plasarea lui în contextul general al mondializării. Manifestată ca fenomen și promovată ca și concept după cel de-al Doilea Război Mondial, mai precis începând cu ultimele decenii ale secolului trecut, actuala mondializare sau globalizare, la care se poate atașa și conceptul de planetizare, a privit mai întâi economia și modelul neoliberal de dezvoltare, dar la care s-a adăugat, de asemenea, o mondializare culturală tot mai evidentă, și cuprinde chiar o anumită tendință, mai recentă, de mondializare socio-politică.

Prima dintre ele corespunde conjugării a patru fenomene distincte, dar cu efecte cumulative: globalizarea financiară, care rezultă din liberalizarea schimburilor de capitaluri prin suprimarea controlului acestora, internaționalizarea întreprinderilor legată de liberalizarea schimburilor de bunuri și de servicii, ceea ce conduce din ce în ce mai mult ca acestea să adopte o strategie mondială, afirmarea concurenței țărilor emergente, precum BRIC (China, India, Brazilia, Rusia, Africa de Sud), care profită de liberalizarea schimburilor și costul scăzut al mâinii de lucru și extinderea câmpului concurenței internaționale la domenii și la sectoare care erau anterior protejate, precum serviciile financiare, transporturile, audiovizualul și telecomunicațiile, datorată și înlăturării barierelor reglementare care ocroteau operatorii naționali și mutațiilor de ordin tehnic.

Mondializarea zisă culturală se manifestă prin difuzarea, în întreaga lume, a produselor culturale elaborate în diverse țări, în special a celor legate de muzică, cinema, televiziune și literatură. Ea însoțește mon-

dializarea economică prin fenomenul „mercantilizării” culturii, respectiv asimilarea produselor culturale, bunurilor ordinare supuse cu acest titlu liberalizării schimburilor comerciale.

Relativ la mondializarea politică, aceasta rămâne mai ales la stadiul de simplă tendință și mai puțin la cel de fenomen cristalizat. În fine, nu putem ignora, în acest context, planetizarea problemelor mediului, prin fenomene precum: încălzirea globală și schimbările climatice, degradarea biodiversității etc.

Manifestată ca un fenomen recent, incomplet și variabil, mondializarea în curs generează efecte contradictorii și comportă critici în/din sens opus. Unii, atenți cu precădere la evoluțiile favorabile ale economiei mondiale și la ameliorarea condițiilor materiale ale omenirii rezultate de aici, îi reproșează faptul de a fi insuficientă și prea dispartă, pledând, în consecință, pentru accelerarea și accentuarea fenomenului. Cei mai mulți însă reproșează mondializării neolibérale marile amenințări și pericole care apasă societatea actuală: promovarea unui mod de dezvoltare nedurabil, productivist și risipitor cu resursele, poluarea masivă și generalizată, schimbările climei, amplificarea sărăciei și a inegalităților de tot felul, între bogați și săraci, Nordul și Sudul planetei.

Dincolo de diversitatea punctelor de vedere exprimate asupra subiectului, consistenței și semnificațiilor sale, așa cum demonstrează și actuala criză de sistem declanșată în 2008, critica cea mai pertinentă rămâne aceea că, în mod paradoxal, reprezentând desăvârșirea liberalismului, ea este cea mai mare amenințare pentru acesta. În consecință, marii agenți economici găsesc în mondializare posibilitatea de a scăpa de reglementarea liberală statală și riscă astfel să angajeze sistemul economic într-un libertinaj distructiv. Această situație ridică rolul dreptului la rangul de problemă majoră, decisivă chiar.

Într-adevăr, probleme rolului normativului juridic în noul context internațional în care epoca statelor naționale pare a apune, iar cea a organizațiilor mondiale e pe cale a se impune, devine deosebit de importantă. Dintr-un anumit punct de vedere, globalizarea în sensul sentimentului și practicii unității genului uman nu poate constitui o realitate și să dureze decât prin conceperea și aplicarea de reguli comune. Comunitatea mondială, ca și viața în societățile naționale nu

pot exista decât sub această condiție¹. Atât în cadrul mondial, cât și cel societal-statal stabilirea și respectarea de reguli, inclusiv și mai ales juridice reprezintă, pe de o parte, singurul itinerar posibil spre o necesară armonizare, iar, pe de altă parte, un drum dificil, presărat cu obstacole fie că e vorba de diferențe și abordări culturale ori de divergențe de interese, fie de riscuri conjugate de totalitarism și anarhie. Chiar producția economică și utilizarea noilor tehnologii necesită respectarea a diferite procedee și moduri de fabricație, a regulilor de comerț, într-un cuvânt a normelor aferente.

Evoluțiile contradictorii în privința opțiunilor între reglementare/dereglementare, normă și jocul liber al pieței ne arată că echilibrul absolut necesar unei noi ordini juridice, mondializată rămâne încă un deziderat. În același timp, este de domeniul evidenței că fenomenul mondializării afectează sistemele de drept în identificarea acestora în raport cu statul; el nu suprimă dreptul național în profitul dreptului internațional, ci favorizează amestecul regulilor, care mai poartă specificul lor, făcând dificilă dezlegarea problemelor practice². Această fragmentare – deopotrivă verticală (drept local, național, internațional, regional și mondial) și orizontală (drepturile omului, dreptul comercial, dreptul penal, dreptul mediului etc.) pare a exclude orice coerență, fiecare sector supunându-se propriei sale logici și fiecare nivel revendicându-și autonomia. Constatare menită să reflecte o perioadă de tranziție spre constituirea noului drept (mondial).

Dincolo de orice însă, mondializarea dreptului în elaborarea și practica sa și globalizarea conceptelor și tehnicilor lui reprezintă realități tot mai evidente. Evoluțiile converg spre perspectiva unui drept comun ansamblului planetei, care ar putea fi calificat, pe termen lung, chiar ca mondial. El nu va fi, însă, în orice caz, dreptul internațional – conceput în manieră clasică, tradițională, ca dreptul relațiilor dintre state, ori într-una mai modernă, ca dreptul societății internaționale –, ci un drept uniform, prin armonizare, care aduce și impune, cel puțin pentru materiile principale, aceleași soluții în toate ordinele juridice

¹ E. de La Maisonnette, *Preface*, La stratégie des normes, AGIR, no. 38, Mai, 2009, p. 5.

² M. Delmas-Marty, *Résister, responsabiliser, anticiper*, Editions du Senil, Paris, 2013, p. 7.